

Đánh giá về tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ - Trung Quốc và Hoa Kỳ - Việt Nam trong khuôn WTO

NCS. Phan Thùy Linh

Học viện Khoa học xã hội, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Sự kiện Việt Nam gia nhập WTO vào ngày 11/1/2007 với tư cách là quốc gia đang phát triển và chấp nhận bị xem là nền kinh tế phi thị trường trong 12 năm kể từ ngày gia nhập (đến hết năm 2018) đã khiến Việt Nam đứng trước nhiều cơ hội và cũng như không ít những thách thức. Một trong những thách thức lớn là phương pháp giải quyết các tranh chấp thương mại quốc tế. Bài viết này sẽ xem xét một số nội dung về tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc, từ đó đưa ra so sánh về tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc với tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Việt Nam để có thể có thể giúp Việt Nam rút ra nhiều giải pháp hợp lý, kịp thời khi có tranh chấp thương mại với các nước thành viên trong khuôn khổ WTO cũng như điều chỉnh chính sách cho phù hợp với các thông lệ, luật lệ quốc tế cũng như nâng cao năng lực cạnh tranh quốc gia của Việt Nam. Đại hội XI của Đảng (2011) khẳng định: “Chủ động và tích cực hội nhập quốc tế, nâng cao vị thế của đất nước, vì lợi ích quốc gia, dân tộc, vì một nước Việt Nam xã hội chủ nghĩa giàu mạnh”.

1. Việt Nam trong quá trình giải quyết tranh chấp thương mại trong khuôn khổ WTO

Ngày 07/11/2006 Đại hội đồng Tổ chức thương mại thế giới (WTO) đã họp phiên họp đặc biệt để thông qua các văn kiện gia nhập WTO của Việt Nam. Ngày 11/01/2007 tại trụ sở của WTO ở Thụy Sĩ đã diễn ra nghi lễ kết nạp Việt Nam chính thức trở thành thành viên thứ 150 của tổ chức này. Sự kiện này đánh dấu bước ngoặt lớn trong quá trình hội nhập kinh tế quốc tế của Việt Nam. Là thành viên của WTO, Việt Nam sẽ hưởng lợi không chỉ với các cơ hội xuất khẩu lớn hơn, mà còn được áp dụng cơ chế giải quyết tranh chấp của WTO cho các vụ tranh chấp với các thành viên của tổ chức này.

Là thành viên thứ 150 tham gia vào WTO, Việt Nam được thừa hưởng những kinh nghiệm xử lý tranh chấp thương mại từ các nước thành viên, đặc biệt là từ các thành viên đang phát triển có cùng điều kiện và cùng lĩnh vực thương mại. Việt Nam cần nhận thức vấn đề này và có biện pháp để rút ra về vấn đề tranh chấp

thương mại khi tham gia vào sân chơi chung của thế giới. Việt Nam có thể rút ra nhiều giải pháp hợp lý, kịp thời khi có tranh chấp với các thành viên phát triển các bài học kinh nghiệm cho Việt Nam về vấn đề tranh chấp thương mại trong khuôn khổ WTO trong việc mở rộng quan hệ kinh tế quốc tế cũng như điều chỉnh chính sách quốc gia cho phù hợp với các thông lệ, luật lệ quốc tế.

2. Tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ - Trung Quốc và Hoa Kỳ - Việt Nam trong khuôn khổ WTO

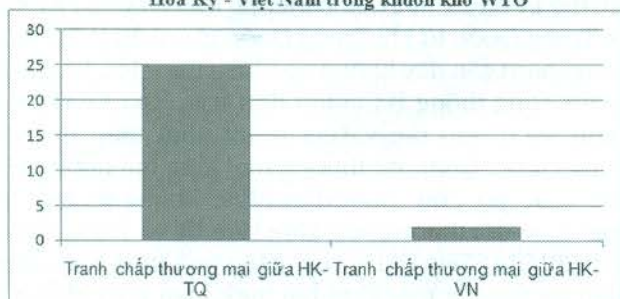
Hiện nay, Hoa Kỳ là nước phát triển lớn nhất thế giới, còn Trung Quốc là nước đang phát triển lớn nhất thế giới. Quan hệ thương mại Hoa Kỳ - Trung Quốc có ảnh hưởng chi phối trong kinh tế quốc tế những năm đầu thế kỷ này. Chính sách thương mại của Hoa Kỳ đối với Trung Quốc từ khi Trung Quốc gia nhập WTO đến những năm gần đây không có nhiều thay đổi. Từ chính quyền Tổng thống B. Clinton đến nay, Hoa Kỳ vẫn có chính sách hợp tác và coi trọng phát triển đối với Trung Quốc. Quan hệ thương mại giữa hai nước chặt chẽ, mức độ phụ thuộc lẫn nhau không ngừng gia tăng. Trao đổi thương mại giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc năm 2015 là 558 tỷ USD. Tuy nhiên quá trình phát triển quan hệ thương mại giữa hai nước gặp phải không ít những mâu thuẫn trong đó tranh chấp thương mại là trở ngại đáng kể trong các vấn đề như: thâm hụt thương mại lớn và ngày càng tăng giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc, vấn đề tỷ giá đồng nhân dân tệ, vấn đề ăn cắp bản quyền của các công ty Trung Quốc, vấn đề bảo hộ ở thị trường của mỗi nước, vấn đề đối thủ cạnh tranh của mỗi nước ở thị trường nước kia và nhiều chính sách công nghiệp của Trung Quốc để áp đặt hạn chế đối với các công ty nước ngoài... Tranh chấp thương mại Hoa Kỳ - Trung Quốc liên quan đến nhiều vấn đề: từ thâm hụt thương mại, áp đặt thuế chống trợ cấp đối với lớp xe ô tô, ống thép sử dụng trong ngành dầu khí, vô tuyến màu, hạn chế sự gia tăng của ngành dệt may do các công ty Trung Quốc sản xuất và xuất khẩu sang thị trường Hoa Kỳ đến vi phạm quyền sở hữu trí tuệ của các doanh nghiệp Trung Quốc. Từ khi gia nhập WTO đến nay, Trung Quốc đã bị vướng vào

hơn 690 cuộc điều tra về bán phá giá, trợ giá trong nước, vi phạm các quy định về bảo đảm và giải quyết tranh chấp thương mại với tổng số tiền lên tới 40 tỷ USD, đây sẽ là nhiệm vụ rất nặng nề đối với Trung Quốc nếu muốn dứt bỏ cơ chế bảo hộ và duy trì hệ thống thương mại đa phương. Tuy nhiên, mặc dù còn tồn tại các tranh chấp thương mại nhưng lợi ích chung giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc là rất lớn. Để phát triển kinh tế, Hoa Kỳ không thể bỏ qua thị trường rộng lớn của Trung Quốc và ngược lại, Trung Quốc cũng không thể bỏ qua một thị trường tiêu thụ như Hoa Kỳ do đó mối quan hệ thương mại song phương Hoa Kỳ - Trung Quốc vẫn đang phát triển về phía trước để xây dựng một mô hình quan hệ nước lớn kiểu mới khi mối quan hệ thương mại giữa hai nước ngày càng sâu sắc và phụ thuộc lẫn nhau qua 36 năm hợp tác và phát triển.

Với Việt Nam, 20 năm kể từ ngày Việt Nam — Hoa Kỳ bình thường hóa quan hệ (1995 — 2015), thương mại hai chiều giữa hai nước từ con số 0 đã bùng nổ lên đến 45 tỷ USD năm 2015. Xuất khẩu của Việt Nam vào Hoa Kỳ tăng 13 lần sau 20 năm, Hoa Kỳ trở thành đối tác lớn thứ hai của Việt Nam, sau Trung Quốc, hai bên đều đặt kỳ vọng đến năm 2020 thương mại song phương giữa hai nước sẽ tăng lên 72 tỉ USD. Từ khi Việt Nam gia nhập WTO đến nay (tháng 02/2016) Việt Nam đã gửi 02 đơn kiện tranh chấp đối với Hoa Kỳ lên DSB của WTO, ngược lại đến thời điểm hiện tại Hoa Kỳ chưa có đơn kiện nào đối với Việt Nam.

, trong khi Trung Quốc xuất siêu sang Hoa Kỳ từ 83 tỷ USD năm 2000 thì đến năm 2015 lên 343 tỷ USD. Để tránh bị Hoa Kỳ áp thuế chống bán phá giá, nhiều doanh nghiệp Trung Quốc đã tìm cách đưa hàng qua Việt Nam hoặc đầu tư đặt nhà máy tại Việt Nam gia công hàng cho Trung Quốc để tràn vào thị trường Hoa Kỳ, với phần đóng góp phụ trội rất thấp của Việt Nam. Bên cạnh đó, Hoa Kỳ là đối tác thương mại lớn thứ hai của Việt Nam, chỉ đứng sau Trung Quốc. Cán cân thương mại hàng hóa của Việt Nam trong trao đổi thương mại với Hoa Kỳ luôn duy trì mức thặng dư lớn trong những năm gần đây. Tổng kim ngạch trao đổi hàng hóa song phương với Việt Nam đã lên 36,3 tỷ USD năm 2015 trong đó, giá trị nhập khẩu lên tới hơn 30,6 tỷ USD, đưa Việt Nam lên vị trí 15 trong danh sách những quốc gia có hàng hóa vào Hoa Kỳ, mặt khác, Hoa Kỳ xuất khẩu 5,7 tỷ USD vào Việt Nam, duy trì vị trí số 44. Với việc đạt giá trị xuất siêu hơn 24,9 tỷ USD năm 2015, Việt Nam đứng thứ 10 trong 234 quốc gia, vùng lãnh thổ có quan hệ thương mại với nền kinh tế số một thế giới. Về hàng hóa trao đổi, Việt Nam chủ yếu xuất khẩu các loại nguyên liệu thô (than đá, cao su, sắn, dầu thô, máy vi tính), hàng dệt may, giày dép, gỗ, túi xách...và nhập khẩu hàng hóa thành phẩm (máy móc, nguyên liệu dệt may, da giày, sắt thép, máy vi tính, xăng dầu, hóa chất). Biện pháp phá giá đồng Nhân dân tệ của Ngân hàng Trung ương Bắc Kinh ngày 11/8/2015 là một cách làm mang tính toàn cầu, thế nhưng thị trường Việt Nam lâu nay phụ thuộc nhiều vào Trung Quốc nên có tác động đến thương mại giữa Trung Quốc với Việt Nam. Về nhập khẩu Việt Nam vẫn chưa giải quyết được vấn đề nhập siêu với Trung Quốc và nếu đồng Nhân dân tệ tiếp tục yếu hơn thì trong tương lai vấn đề nhập siêu sẽ nghiêm trọng hơn nữa. Năm 2015 tổng kim ngạch xuất khẩu của Việt Nam với Trung Quốc gần 50 tỷ USD, xuất khẩu của Việt Nam vào Trung Quốc đạt 15 tỷ USD, nhưng nhập khẩu từ Trung Quốc lên tới 44 tỷ USD, chiếm khoảng 30% tổng kim ngạch nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam. Hàng hóa Trung Quốc giá rẻ hơn sẽ tràn ngập thị trường Việt Nam bên cạnh đó hàng hóa Việt Nam xuất khẩu sẽ mất sức cạnh tranh so với hàng Trung Quốc trên các thị trường quốc tế: nếu trước đây xuất khẩu vào Hoa Kỳ, hàng hóa của Việt Nam và Trung Quốc đều như nhau ở mức 100 đồng, thì nay hàng Trung Quốc sẽ chỉ là 95 đồng, còn hàng Việt Nam vẫn ở là 100 đồng. Điều này sẽ rất bất lợi khi hàng Việt Nam cạnh tranh trực tiếp với hàng giá rẻ hơn của Trung Quốc trên thị trường quốc tế nhất là khi hàng Trung Quốc tương đồng với hàng Việt Nam. Trung Quốc xuất khẩu rẻ hơn, còn Việt Nam xuất khẩu đắt hơn. Bên cạnh đó với vị thế là nền kinh tế lớn thứ 2 trên thế giới, Trung Quốc có nhiều lợi thế hơn Việt Nam trên mọi mặt: tiềm lực kinh tế, nguồn lực phát luật, kinh nghiệm trong việc tham gia vào cơ chế giải quyết tranh chấp thương mại trong khuôn khổ WTO cũng như sự thực thi các khuyến nghị và phán quyết

Hình 1. Số vụ tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ - Trung Quốc và Hoa Kỳ - Việt Nam trong khuôn khổ WTO

Nguồn: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm#disputes

Trong tam giác quan hệ Trung Quốc - Hoa Kỳ - Việt Nam, thái độ của Hoa Kỳ đối với Việt Nam thoải mái hơn Trung Quốc. Tuy Hoa Kỳ cần sự cộng tác của Trung Quốc nhưng Hoa Kỳ vẫn coi Trung Quốc là kẻ cạnh tranh tiềm ẩn, trong khi đó Việt Nam lại không được coi là mối đe dọa đối với Hoa Kỳ mà ngược lại, Việt Nam đóng vai trò quan trọng trong khu vực Châu Á - Thái Bình Dương. Hiện nay Hoa Kỳ đã áp dụng chính sách ngoại giao thân thiện với Việt Nam như mở rộng hợp tác giao lưu kinh tế, hợp tác trao đổi văn hóa, khoa học trong khi đó, quan hệ giữa Trung Quốc và Việt Nam cũng không ngừng được mở rộng trên tất cả các lĩnh vực. Trao đổi thương mại giữa hai quốc gia tăng đáng kể: từ năm 2000 Việt Nam xuất siêu sang Hoa Kỳ từ 454 triệu USD thì đến năm 2015 là 31 tỷ USD

của DSB (Cơ quan giải quyết tranh chấp của WTO). Từ khi Trung Quốc gia nhập WTO đến nay (tháng 02/2016), về số lượng, Hoa Kỳ và Trung Quốc đã gửi 26 đơn kiện tranh chấp lên DSB của WTO trong đó Hoa Kỳ có 17 đơn kiện đối với Trung Quốc và Trung Quốc có 09 đơn kiện đối với Hoa Kỳ. Với Việt Nam, từ khi Việt Nam gia nhập WTO đến nay (tháng 02/2016) Việt Nam đã gửi 02 đơn kiện tranh chấp đối với Hoa Kỳ lên DSB của WTO, ngược lại đến thời điểm hiện tại tại Hoa Kỳ chưa có đơn kiện nào đối với Việt Nam. Tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc liên quan đến nhiều vấn đề: thương mại hàng hóa, dịch vụ, đến sở hữu trí tuệ ... trong khi đó hiện nay tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Việt Nam trong phạm vi thương mại hàng hóa. Do đó có thể dễ dàng nhận thấy tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc diễn ra phức tạp hơn và ở nhiều lĩnh vực: công nghiệp, dịch vụ, thủy sản, thương mại ... trong khi đó ở cả 02 vụ kiện tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Việt Nam mà Việt Nam là nguyên đơn chỉ ở lĩnh vực thủy sản. Tuy nhiên cũng cần thẳng thắn thừa nhận rằng, các bên tham gia vụ kiện đều tôn trọng các quyết định của DSB, cũng như có sự chuẩn bị kỹ lưỡng chu đáo đầy đủ chứng cứ, lập luận theo các Hiệp định có liên quan của WTO để trình ra DSB. Cả Trung Quốc và Việt Nam có cùng thể chế chính trị, chất lượng hàng hóa của Việt Nam và Trung Quốc đều tương đương nhau, tuy nhiên trong quan hệ quốc tế hiện đại, không có kẻ thù hoặc đồng minh vĩnh viễn mà chỉ có lợi ích quốc gia không bao giờ thay đổi, do vậy sức mạnh, khả năng cạnh tranh của nền kinh tế luôn là cơ sở quan trọng để giải quyết những mâu thuẫn và xung đột lợi ích giữa các quốc gia. Quan hệ tam giác Trung Quốc — Hoa Kỳ - Việt Nam cũng không là ngoại lệ.

Hiện nay, quan hệ thương mại Hoa Kỳ - Trung Quốc là một trong những cặp quan hệ thương mại quan trọng nhất trong nền kinh tế quốc tế hiện đại. Có học giả Hoa Kỳ cho rằng ở mức độ nào đó, quan hệ Hoa Kỳ - Trung Quốc giống như một cặp vợ chồng, có hôn giận, chỉ trích với nhau song vẫn phụ thuộc, hợp tác, cùng nhau phát triển, mặc dù sự trỗi dậy của Trung Quốc những năm gần đây đã thách thức vị trí của Hoa Kỳ trên thế giới tuy nhiên nếu hai bên lựa chọn phương thức hợp tác thì dễ dàng giải quyết các vấn đề tranh chấp thương mại, nếu hai bên đều tìm kiếm phương thức gây tổn hại cho đối phương thì các vấn đề tranh chấp thương mại càng trở nên nan giải.

Với Việt Nam, trở thành thành viên thứ 150 của WTO vào ngày 11/01/2007 với tư cách là quốc gia đang phát triển và chấp nhận bị xem là nền kinh tế phi thị trường trong 12 năm kể từ ngày gia nhập (đến hết năm 2018) Việt Nam đang đứng trước nhiều cơ hội và cũng nhiều thách thức. Một trong những thách thức lớn là phương pháp giải quyết các tranh chấp thương mại quốc tế. Vì vậy việc xem xét, đánh giá tranh chấp thương mại giữa Hoa Kỳ và Trung Quốc và tranh chấp

thương mại giữa Hoa Kỳ và Việt Nam có thể giúp Việt Nam rút ra nhiều giải pháp hợp lý, kịp thời khi có tranh chấp thương mại với các thành viên phát triển cũng như các nước thành viên trong khuôn khổ WTO cũng đồng thời điều chỉnh chính sách cho phù hợp với các thông lệ, luật lệ quốc tế./.

Tài liệu tham khảo

1. “Ngoại giao mới” của Trung Quốc dưới thời Tập Cận Bình, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 178 ngày 16/7/2015, Thông tấn xã Việt Nam.
2. Bryan Mercurio and Mitali Tyagi (2012), *China's Evolving Role in WTO Dispute Settlement: Acceptance, Consolidation and Activation*.
3. Cạnh tranh chiến lược Mỹ - Trung ở Châu Á — Thái Bình Dương, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 166 ngày 4/7/2015, Thông tấn xã Việt Nam.
4. Đảng Cộng sản Việt Nam, Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI, NXB Chính trị quốc gia, Hà Nội 2011, tr.235-236.
5. George Bermann and Petros C.Mavroidis (2007), *Developing Countries in the WTO System*, by Cambridge University Press.
6. Kinh tế Việt Nam sau Đại hội XII, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 036 ngày 17/2/2016, Thông tấn xã Việt Nam.
7. Liệu sự trỗi dậy của Trung Quốc có phải là mối đe dọa đối với phương Tây?, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 036 ngày 17/2/2016, Thông tấn xã Việt Nam.
8. Quan hệ Mỹ - Trung và trật tự mới Đông Á, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 159 ngày 27/6/2015, Thông tấn xã Việt Nam.
9. Quan hệ Trung — Mỹ đang ở “ngã tư cuối cùng”, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 165 ngày 3/7/2015, Thông tấn xã Việt Nam.
10. See Lucas Eduardo F. A. Spadano (2008), *Cross-agreement retaliation in the WTO disputes settlement system: an important enforcement mechanism for developing countries?*, by World Trade Review.
11. Tập Cận Bình với bước đi vững chắc thực hiện “Giấc mộng Trung Hoa”, Tài liệu tham khảo đặc biệt hàng ngày, số 212 ngày 19/8/2015, TTX Việt Nam.
12. WTO (2009), *Dispute Settlement: The Disputes*.